

ÂŞIK GAMGÜDER'İN ÜSLÛBUNDA KLÂSİK TÜRK ŞİİRİNİN ETKİSİ

*Ahmet AKGÛL**

ÖZET

Türk edebiyatı, başlangıcından bugüne çeşitli tasniflere tâbi tutulmuş, belli dönem ve disiplinlere ayrılarak incelenmiştir. Bu tasniflerde amaç edebiyatı ayrıştırmak değil daha başarılı incelemeler ve araştırmalar ortaya koyabilmektir. Zira Türk edebiyatının bütün evreleri dil, şekil ve muhteva bakımlarından birçok ortak nokta barındırmaktadır.

Bu çalışmada, klâsik Türk edebiyatı ile Türk halk edebiyatının taban tabana zıt kültürleri taşımadıklarına vurgu yapmak amaçlanmıştır. Bu bağlamda Âşık Gamgüder'in üslûbunda klâsik Türk edebiyatının izleri aranmış; şiirlerindeki âşık-mâşuk ilişkisi üzerinde durulmuş; bununla birlikte sevgiliye ait güzellik unsurlarının klâsik Türk şiiriyle nasıl ortaklaştığı ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Âşık Gamgüder, Klâsik Türk Şiiri, Türk Halk Şiiri, Sevgili.

EFFECT OF CLASSICAL TURKISH POETRY IN ASIK GAMGUDER'S STYLE

ABSTRACT

Turkish Literature has been classified in various ways from beginning up to now, and it has been analyzed by separating into certain periods and disciplines. The aim of these classifications is not to resolve literature; it is to present more successful researches and surveys. Because all phases of Turkish literature have many common points in terms of language, form and content.

In this study, our aim is to emphasize that there are not totally opposite cultural differences between Turkish Literature and Turkish Folk Literature. In this regard, the traces of Classical Turkish Literature have been searched in Âşık Gamgüder's style; the relationship of the lover and the beloved has been emphasized; in addition to this, how beauty elements belonging to the beloved have been collective with Classical Turkish Poetry.

Keywords: Âşık Gamgüder, Classical Turkish Poetry, Turkish Folk Literature, Beloved.

* Okt., Süleyman Demirel Ü. Türk Dili Böl. El-mek: ahmetakgul@sdu.edu.tr

1. Giriş

1.1. Âşık Gamgüder (1931-2000)

Ağrı'nın Tutak İlçesi, İsaabad Köyü'nde doğmuş, asıl adı Abdulkadir Kılıç (Bedirbeyoğlu) olan Âşık Gamgüder; altmış dokuz yıllık hayatına yüzlerce şiir sığdırmıştır. Çektiği acı ve kederleri şiirlerine de yansıtmış ve mahlasından da anlaşıldığı üzere “gam çobanlığı yapmış” usta bir âşıktır (Göde 2010, 7).

Yaşadığı bölgenin “Koroğlu'su” olarak görülen Gamgüder, sahip olduğu geniş kütüphanesi ve çok kitap okumasıyla felsefî görüşleri olan bir bilge kişilik olarak bilinmiş; halk tarafından sevilen sayılan biri olmuştur. Tutak ilçesinde belli aralıklarla dört dönem bağımsız olarak belediye başkanı seçilmesi bu sevginin güçlü bir göstergesidir (Göde 2010, 15).

Âşık Gamgüder hakkında günümüze kadar üç bitirme ödevi (Atatürk Üniversitesi) ve bir kitap çalışması yapılmıştır.¹

2. Âşık Gamgüder'in Şiirlerinde Geleneğin Etkisi

Gamgüder'in şiirlerinde, halk şiirine mensup bir âşık olmasına rağmen, klâsik şiire ait hususiyetlere de tesadüf etmek mümkündür. Bu iki edebiyattan birini tercih ederek diğerini reddetme yahut aksi bir durum zaten söz konusu değildir. Âmil Çelebioğlu, bu hususa vurgu yaparak aynı milletin vücuda getirdiği edebî mahsullerin ortaklaşmasının tabii olduğunu söyler:

“Halk ve Divan edebiyatımızı bütünüyle birbirinden aykırı veya farklı göstermek, onları ayrı bir kültürün ve zevkin mahsulleri imiş gibi kabul etmek ve devamlı olarak bu şekilde ele almak doğru değildir. Halk şiiri ile Divan şiiri arasında, gerek dil ve şekil gerek muhteva bakımından muhtelif farklar bulunmakla beraber neticede aynı milletin malı olarak bunların temelinde zevk, duygu, heyecan ve fikirde birlik ve benzerliğin mevcudiyeti, tabii olduğu kadar zaruridir de.” (Çelebioğlu 1984, 17).

Halk ile divan edebiyatları arasındaki müşterek tarafların varlığına dikkati çeken Cemal Kurnaz'ın dediği gibi, bu iki edebiyatın ortak yönlerini -beslendikleri kültürün de ortaklığına binaen- hem divan hem halk şairlerinde açık bir biçimde görmek mümkündür:

“... Divan şiiriyle halk şiirinin tamamiyle birbirine zıt ve farklı olduğu sanılmamalıdır. Osmanlı devrinde halk ile aydınının müşterekleri günümüzdekinden kat kat fazla idi. Kültür dokusunu besleyen din ve tasavvuf, halkın da aydınının da dünyasına hâkim idi.” (Kurnaz 1989, 25).

Divan şiirinde karşılaştığımız mefhumlar ve sevgiliye ait tavsifler, benzer estetik yapıyla Gamgüder'in şiirlerinde de karşımıza çıkmaktadır.

2.1. Âşık Gamgüder'in Şiirlerinde “Âşık”a Ait Bazı Hususiyetler²

Klâsik Türk şiirinde aşk, sevgili-âşık-rakip üçlüsü etrafında düşünülür ve âşık, rakiple mücadele içerisindeyken bir de sevgiliden gelen sıkıntılara katlanmak durumundadır (Kurnaz 2005, 1). Bu disiplinde seven ile sevilenden bahis açıldığında; aşkın yüceliği, seven ile sevilenden başkasının bu aşktan haberdar olmaması, âşığın çektiği elemden memnun olması hatta onun uğruna can vermekten çekinmemesi... gibi duygular akla gelir (Pala 2004, 39). Gamgüder'in şiirlerindeki sevenin yani âşığın, mâşuku ile arasındaki aşk macerasında benzer duygularla hareket ettiği görülmektedir.

¹ Gamgüder hakkında yapılan tüm çalışmalar için bk. (Göde 2010, 20).

² Âşık Gamgüder'den verilen örneklerde (Halil Altay Göde, *Âşık Gamgüder Hayatı Sanatı Şiirleri*, Fakülte Kitabevi, Isparta 2010) adlı eser kaynak olarak kullanılmıştır.

2.1.1. Aşk Acısından Memnun Olma

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi klâsik şiirde şair, yani âşık, sevgilisinin uğruna canını verecek kadar cömert ve samimidir. Onun gıdası, sevgilinin çektireceği eziyet ve sıkıntılardır (Pala 2004, 37).

Âşık Gamgüder, “Dokunma” başlıklı şiirinde, “*Aşk derdiyle hoşem el çek ilacumdan tabîb / Kılma dermân kim helâküm zehri dermanundadır*”³ diyen XVI. asır şairi Fuzûlî gibi, çektiği aşk derdinden memnun olduğunu söyler ve aşk derdine derman istemez:

El çek hekim el çek Hakk'ı seversen

İlaç olmaz bu yaraya dokunma

Öldürürsün tedavi de edersen

Aşk dertlisi fukaraya dokunma (11/1)

Yukarıdaki dörtlük, Gamgüder'in Fuzûlî'yi okuyup okumadığı; onun şiirlerinden etkilenip etkilenmediği sorusunu akla getirmektedir. Bu hususta şairin biyografisinden yola çıkarak Fuzûlî'yi okumuş olabileceği tespitinde bulunmak mümkündür. Zira Gamgüder'in, dedesinden kalan geniş kütüphane sayesinde bilgi birikimini geliştirmiş olması ve Arapça ve Farsçayı anlayacak kadar biliyor olması (Göde 2010, 14), Fuzûlî'yi okumuş olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Fuzûlî'nin yukarıda verilen beytinin etkisi Gamgüder'in başka bir şiirinde de görülmektedir:

Sen tabib değilsin bari el vurma

Azar yaralarım devadan vazgeç

Yıkılmış bir ruhsun hiç hayal kurma

Yeter şu hevesten havadan vazgeç (23/1)

2.1.2. Sevgiliye Sitem

Divan şiirinde sevgilinin âşığını ihmali, ona yüz vermemesi bilinen bir husustur. Nitekim âşık, sevgiliden gelen her cefaya katlanıyor olsa da bazen çektirdiklerinden dolayı sevgiliye sitem eder. Âşığın sevgiliye sitem etmesi nadir olsa da görülen bir durumdur.⁴ Divan edebiyatı şairlerinden Fuzûlî'nin, sevgilinin vefasızlığına sitem ettiği, “*Ey bî-vefâ ki âdet olupdur cefâ sana / Billâh cefâdır olma demek bî-vefâ sana*” mısraları bu konuya örnek teşkil edebilecek güzel mısralardandır.⁵

Gamgüder'in “Seni” başlıklı şiirinde işlediği tema da sevgilinin vefasızlığı üzerine kurulmuştur:

Sözleşmiştik geldim bezm-i visâle

Beklerim gelmezsin bî-vefa seni

Sebep oldun beni saldın bu hâle

Hoşnut ediyor mu bu cefâ seni (110/1)

Başka bir şiirinde Gamgüder, sevdanın elinden şaşkına döndüğünü, gönlünü şâd edecek birinin olmadığını, bütün güzelliklerin toplandığı bir sevgiliye köle olduğunu söylemekte ve şiirini sitemle dolu bir dörtlükle bitirmektedir:

³ Gazel için bkz. (İpekten 2005, 193-200).

⁴ Bkz. (Pala 2004, 90); (Akgül 2009).

⁵ Beyit için bkz. (Yesirgil 1952, 23).

Güzel seven kulda ne sefa olsun
 Razıyım çektiğim hep cefa olsun
 Dertli Gamgüder der bir defa olsun
 Kulu yâd eylemek yok mudur sizde? (35/5)

2.1.3. Sevgilinin Kimliğini Açığa Vurmama

Aşk duygusu edebiyatımızda öteden beri ulvî bir duygu olarak telakki edilmiş ve seven ile sevenden başkasının bu durumu bilmesinden kaçınılmıştır. Şiirde kadından, kadının güzelliğinden bahsedilse de ya ayıp kabul edildiğinden yahut duyulan sevginin zedelenmesi endişesinden aşk ve bilhassa sevgilinin kimliği daima gizli tutulmuştur. Zira aşk duygusu gizli tutulduğunda yüce bir duygu hüviyetine kavuşur (Pala 2004, 39). Şeyhülislam Yahya'nın, "*Gün gibi mihr ü muhabbet âleme yayılmasa / Sevdüğümü sevdüğümden gayri kimse bilmese*"⁶ mısraları bu anlayışı öz ve net bir şekilde ortaya koymaktadır. Gamgüder de bir şiirinde sevgisini açığa vurmaktan kınanma endişesiyle çekinmektedir:

Acep beni kınarlar mı söylesem
 Canımdan çok sevdim birin diyende
 Ne cevap verir ki tekrar eylesem
 Benim gönlümdedir yerin diyende (30/1)

Şairin, bir başka şiirinde, sevgilinin yerini açıklamaması için elçiye tembihle bulunduğu görülmektedir:

Dert ortağım pek sıkı tut dilini
 Mürekkebin olan gözün selini
 Açıklamak sevgilinin ilini
 Suç kimseye söylemeden götür git (351/2)

2.1.4. Yalnızlık Teması ve Sevgiliyle Haberleşme

Karşılıksız aşk ve yalnızlık denince akla divan şairinin gelmemesi neredeyse imkânsızdır. Kimsesizlikten yakındığı bir gazelinde Fuzûlî, "*Ne yanar kimse bana âteş-i dilden özge / Ne açar kimse kapım bâd-ı sabâdan gayri*"⁷ der. Burada 'bâd-ı sabâ' şairin (âşığın) kapısını çalan tek ziyaretçidir. Aynı şairin başka bir şiirinde sevgiliyle haberleşme aracı olarak 'bâd-ı saba'yı'⁸ kullandığı⁹ görülmektedir. Bu beyitlerde hem sevgiliyle iletişim aracı hem de âşığın yegâne ziyaretçisi olarak değerlendirilen "bâd-ı sabâ'yı", Gamgüder'in de bir şiirinde yalnızlığını anlatırken ve sevgiliyle haberleşmede kullandığı dikkati çekmektedir:

Bâd-ı sabâ götür yâra mektubum
 Almaz ise geri dön de durma gel

⁶ Beyit için bkz. (Şeyhülislam Yahya, G 406/1).

⁷ Gazel için bkz. (Yesirgil 1952, 34).

⁸ Divan şiirinde sevgili ile âşık arasında tabiri caizse "postacı" vazifesi gören 'sabâ' hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Pala 2004, 383); (Batislam 2005).

⁹ "*Ey gül gamunda eşk rûh-ı zerdüm itdi al / Bildürdi ola sûret-i hâlüm sabâ sana*"(Fuzûlî'ye ait olan bu beytin bulunduğu gazel için bkz. Yesirgil 1952, 23).

Beni sormak için senle mahbubum

Kalmaz ise geri dön de durma gel (131/1)

2.1.5. Âşığın Hâli

Klâsik Türk şiirinde âşık, umumiyetle sevgiliden ve rakiplerden gelen eziyetlere katlanan, sevgiliye kavuşamamanın verdiği acıyla kıvranan, durmadan ağlayıp inlediği için göz pınarları kurumuş, rengi solgun ve vücudu hilale dönmüş, beli bükülmüş bir hâledir (Kurnaz 2005, 1-2).

Sevgilinin eziyetlerinden “âşığın belinin bükülmesi” hadisesi Fuzûlî'nin bir beytinde, “*Büküldü kâmetim hasret yükünden veh ki âlemde / Ümidim eksilip her lahza yüz bin hasretim artar*”¹⁰ şeklinde karşımıza çıkmaktadır.¹¹ Aynı durumu Gamgüder de şiirine konu etmiştir:

Sevmezken böyle değildi

Hatırıma kem değildi

Aşkın yükünden eğildi

Elif kaddim dal misali (100/3)

3. Gamgüder'in Şiirlerinde Sevgili

Klâsik Türk şiirinde aşk ve sevgili mazmunlarının içine bazen tabiat, inanç veya toplum unsurları yerleştirilir. Sevgili, değer verilen, üstün tutulan ve idealize edilmiş bir imgedir. (Karaköse 2010, 177-185). Çok çeşitli isim yahut sıfatlarla anılan sevgiliye genellikle *can, cânân, cânâne, yâr, sultan, dost, mahbub, âfitâb, mihr-rû, gün yüzlü, mâşuk, meh-rû, melek, nigâr...* (Tolasa 2001, 149); âfet (Pala 2004, 8) diye hitap edilir.

Âşık Gamgüder'in şiirlerinde sevgili ile ilgili olarak *yâr* (111), (112), (113), (117); *nazlı* (39/1), *melek* (275/1), (298/3); *bir tane* (54/2), *berceste* (186/3), *âfet-i can* (114/1), *cellât* (155/4), *güneş* (182/5), *balda güzel* (262/1), *ay* (181/2), *nigâr* (230/11), *sultan* (298/5) vb. sıfat ve teşbihler kullanılmıştır. Görüldüğü üzere Gamgüder'in şiirlerinde sevgili namına zikredilen kavramlardan birçoğu divan şiiriyle ortaklaşmaktadır.

Sevgiliyle alakalı bu benzetmelerden birkaçına göz atmak faydalı olacaktır:

Melek

Söyle melek midir soyun?

Endamın gül, selvi boyun

Kıskanır da eder oyun

Sana güller dal alma yâr (298/3)

Âfet-i Cân

Bu güzel tesadüf ey âfet-i can

Cilve-i kaderdir başka şey değil

Rüzigâr-ı aşka müptela kılan

Ol gonce-i terdir başka şey değil (114/1)

3.1. Sevgiliye Ait Güzellik Unsurları¹²

¹⁰ Beyit için bkz. (Yesirgil 1952, 58).

¹¹ Klâsik Türk şiirinde âşığın fizikî özellikleri hakkında bkz. (Tolasa 2001, 325-359).

Genel olarak Türk şiirinde bilhassa divan şiirinde şairin gönül verdiği ya da hayalinde yaşattığı güzel, üstün özelliklere sahip olur. Perilerden, hûrilerden, meleklerden kısaca “güzellerin güzelinden daha da güzel”dir (Kaya 2010, 244). Klâsik Türk şiirinin merkezinde yer alan “sevgili”, daima yüceltilir ve ona has olan her şey “en güzel” olarak telakki edilir (Pala 2004, 401-402).

Bu kısımda Gamgüder’in şiirlerinde sevgiliye ait güzellik unsurları ve bu unsurların divan şiiriyle ortaklaşmaları üzerinde durulacaktır.

3.1.1. Yüz

Klâsik şiirde sevgilinin güzelliğinin büyük bir kısmını yüz güzelliği oluşturur. Sevgilinin yüzü ay, mum (çerağ), ayna, peri, huri, melek... gibi unsurlara teşbih edilir (Pala 2004, 116-117).

Gamgüder’in şiirlerinde, sevgilinin yüzü yahut yanağı *ay-bedir* (15/1), (37/4), (106/2), (152/2), (216/2), (218/1-5), (304/2); *gün-güneş* (54/2), (142/4), (160/3), (257/1); *peri yüzlü* (91/2), (160/6); *kar* (101/1); *gül* (150/4), (183/1), (300/1); *nur* (278/7) gibi kavramlarla anılmaktadır.

Ay (Mâh)

Sevgilinin yüzünü ya da yanağını ifade ederken klâsik ve halk edebiyatlarının ‘ay’ teşbihinde ortaklaştığı bilinmektedir. Âmil Çelebioğlu, bu benzetmenin halk şiirinden divan şiirine geçtiğini öne sürmektedir (Çelebioğlu 1984; aktaran Kurnaz 1997, 359).

Gamgüder, bir şiirinde sevgilinin yüzünü ışığı ve parlaklığı yönüyle aya teşbih etmektedir:

Gün yüzün huzmesi delici oksa

Örtü çek üstüne ziyası çoksa

Ayin ışığı mı *yüzün* mü yoksa

Parlayan ne hâlâ anlayamadım (160/3)

Yukarıda da değindiğimiz gibi sevgilinin yüzünün aya teşbihinde divan şiiriyle halk şiiri arasında bir müştereklik söz konusudur. Divan şiiri temsilcilerinden Fuzûlî’ye ait olan aşağıdaki beyitte de sevgilinin yüzü, ışığı ve parlaklığı yönüyle aya benzetilmektedir:

Pertev-i hurşîd sanman yerde kim devr-i felek

Yere urmuş âfitâbın *mâh-ı tâbân*ım görüp (Fuzûlî)¹³

Ayrıca sevgilinin yüzünün “gül”e veya “peri”ye teşbihi her iki şiirde ortak olarak kullanılır.

Gül

Yeter bana muradıma ereyim

Arzumanım *gül yüzünü* göreyim

Gamgüder der bir canım var vereyim

Başka istediğin ne kurban olam (150/4)

...

Yetmeden pâyâna âh u nâle vü efgân henüz

Bir kadi şimşâd ü *gül-ruhsârdan* ayrılmışem (Fuzûlî)¹⁴

¹² Klâsik Türk şiirinde sevgiliye ait güzellik unsurları için bkz. (Kaya 1996); (Karaköse 2010); (Pala 2004, 401-402); (Okuyucu 2010, 211); (Kandemir 2008); (Tanyıldız 2009); (Gönel 2011).

¹³ Beyit için bkz. (İpekten 2005, 144).

Peri

Peri insana görünmeyen, yakınlık göstermeyen bir varlıktır ve inanişe göre çok güzeldir. Dokunduğu veya görüldüğü kişileri kendisine âşık eder. Bu yönüyle periler sevgiliyle mukayese edilir yahut sevgili periye teşbih edilir (Tolasa 2001, 154). Aşağıdaki örneklerden ilkinde Gamgüder, ikincisinde ise XVIII. asır divan şiiri temsilcilerinden Nedim, sevgiliyi yüz güzelliği bakımından periye teşbih etmektedir:

Senin yârın benem sev bundan geri
Elimden tutacak bir **yüzü peri**
Hasret bahçesinden soktu içeri
Bu mahal eğlence bağıdır dedi (91/2)

Yok bu şehir içre senin vasf ettiğin dilber Nedim
Bir **perî-sûret** görünmüş bir hayâl olmuş sana (Nedim)¹⁵

3.1.2. Ben

Klâsik şiirde sevgilinin beni (hâl), siyahtır ve genellikle yanak, saç, kaş ve dudak ile birlikte anılır¹⁶ (Pala 2004, 184).

Sevgilinin güzellik unsurlarından sayılan *ben*, Gamgüder'in şiirlerinde de *siyahtır* (54/3). Ayrıca *cilve-i Hak*'tır (20/3) ve *yangın çıkarandır* (320/1).

3.1.3. Gamze

Klâsik şiirde sevgilinin gamzesi (süzgün bakışı) en fazla ok ve kılıca teşbih edilir ve bu bakış âşığa ızdırap verir (Pala 2004, 162). XVI. şairlerinden olan Emrî'ye ait aşağıdaki beyitte gamzenin kalbe atılan ve kalbi parça parça eden bir oka teşbih edildiği görülmektedir:

Tîg-i mahabbetünle yürek pâre pâredür
Her pâre **tîr-i gamze** ile yâre yâredür (Emrî)¹⁷

Gamgüder'in şiirlerinde de sevgilinin gamzesi divan şiirinde olduğu gibi *oktur* (320/4) ve *delicidir* (194/1).

Sevdiğim gül açsın dudaklarımı
Çok sevdiğim gülüşünü beklerim
Tarifi imkânsız yanaklarımı
Gamzelerin delişini beklerim (194/1)

¹⁴ Beyit için bkz. (Yesirgil 1952, 81).

¹⁵ Beyit için bkz. (Nedim 1997, G. 273/8).

¹⁶ Siyah renkli olarak ve genellikle saç ile birlikte zikredilen ben (hâl)'in divan şiirinde kullanımı hakkında bkz. 3.1.9. Saç başlığı altında verilen örnek.

¹⁷ Beyit için bkz. (Emrî 2002, Mukatta 66).

3.1.4. Diş

Klâsik şiirde sevgilinin dişleri her zaman inci gibidir. Genellikle de lü'lû', le'âl, dürr (inci), cevâhir ve güher teşbihleriyle anılır (Pala 2004, 111). Fuzûlî'nin aşağıdaki beytinde sevgilinin dişleri, lâ'l gibi dudakların arasındaki incilere benzetilmektedir:

Bîmâr tenüm nergis-i mestün eleminden

Hûnin cigerüm lâ'l-i *dür-efşân*un içindür (Fuzûlî)¹⁸

Sevgilinin dişi, Gamgüder'in sevgilisine sitem ettiği bir şiirinde de *inci* olarak telakki edilmektedir:

Muhteşem saçların tel tel döküle

Dize düşe *inci diş*ler söküle

Koç koç ola dal kametin büküle

Yatak açıp girmeyesin umarım (170/3)

3.1.5. Ağız-Dudak-Dil

Klâsik şiirde sevgilinin ağızı âb-ı hayât, kevser, kadeh, lâ'l olarak (Pala 2004, 10); dudakları ise lâ'l, lâ'le olarak tasavvur edilir (Pala 2004, 284). Dudağın lâ'l yahut laleye teşbihi, renginin kırmızılığı yönüyledir. Bir önceki başlıkta sevgilinin dişi üzerindeki benzetmeyi izah ederken verilen örnekte dudağın "lâ'l"e benzetildiğine değinilmiştir.

Sevgilinin güzellik unsurlarından olan ağız veya dudakları Gamgüder'in şiirlerinde de rengi yönüyle "lâ'l" ve "lale" olarak zikredilir:

Dudaklarının rengi *lâl*

Al *lale*ye olmuş misal

Dişin dilin kesmiş herhâl

Her güzeli severim ben (226/5)

Gamgüder, sevgilinin dudakları için *lâl* ve *lalenin* yanı sıra *tas* (14/1), *pınar* (165/3), *nar* (101/3); dili içinse *dudu* teşbihini kullanır (189/1-5).

3.1.6. Kaş

Klâsik şiirde sevgilinin kaş, güzellik unsurları arasında ikinci derecede sayılır. En çok kemana (yay) ve hançere teşbih edilir (Pala 2004, 131). Kemana teşbih edilen kaşlar, Fuzûlî'nin bir beytinde sevgiliye "ey keman kaşlı" diye hitap edilirken görülmektedir:

Ey *kemân-ebrû* şehid-i nâvek-i müjgânınem

Olmuşam feyz-i nazar senden senin kurbânınem (Fuzûlî)¹⁹

Âşık Gamgüder'in şiirlerinde de kaşlar için en çok *yay* (*keman*) tabiri kullanılmıştır (34/2), (106/2), (118/1), (170/6), (181/2), (189/4), (238/3), (258/2), (290/2):

Yolda karartı var gelmekte yakın

Yârdan haberciyse bırakman sakın

¹⁸ Beyit için bkz. (Yesirgil 1952, 66).

¹⁹ Beyit için bkz. (Yesirgil 1952, 38).

Sorun sual edin, öğrenin bakın

Ol **kaşı kemandan** bir haber verin (258/2)

Ayrıca Gamgüder'in şiirlerinde kaşlar, *hilal* (82/3), (156/1), (165/2), (232/2), (304/2); *cellât* (107/2), *hançer* (237/4) ve *harami* (261/4)'ye de teşbih edilmiştir.

3.1.7. Göz

Göz, klâsik şiirde sevgilinin çokça bahsedilen güzellik unsurlarındandır. Göz için, cadı, sehâr, büyücü, fitneci, âhû, âfet, kâtil, cellât, zâlim... gibi teşbihler kullanılır (Pala 2004, 101).

I. Selim'e ait olduğu söylenen bir şiirde şair, sevgiliyi *ahu gözlü* olarak tavsif eder:

(...)

Şiirler pençe-i kahrımda olurken lertzân

Beni bir **gözleri âhûya** zebûn etti felek (I. Selim ?)²⁰

Gamgüder'in şiirlerinde de göz için en çok kullanılan tabir *ahudur* (9/4), (15/1), (30/2), (39/1), (71/3), (82/1), (106/2), (132/1), (136/4), (155/1), (165/2), (196/1), (199/2), (200/6), (217), (243/3), (275/1), (281/1), (343/3), (350/1):

Ahu gözlü nazlı yâra seslendim

Ses verdi sesime can dedi bekle

Cananımı can evimde besledim

Soluk yüzün gelsin kan dedi bekle (39/1)

Ayrıca sevgilinin gözleri *güzel he* (311/2), (356/2); *ceran* (218/3), *sultan* (253/1), *cellât* (261/4), *mestâne* (359/3), *sehâr* (107/2) gibi tabirlerle de anılmaktadır.

Gamgüder'in şiirlerinde gözler renk olarak umumiyetle *kara (siyah)*; (98/4), (182/1), (181/2), (216), (226/3), (355/1-3), (350/3) yahut *eladır* (46/1), (222/1), (232/2), (237/6), (264/1-3). Gözün rengi için ayrıca *yeşil* (134/3) ile *deniz rengi (mavi)* (138/3), (226/2) de kullanılmıştır.

3.1.8. Kirpik

Klâsik şiirde sevgilinin kirpikleri gamze gibi yaralayıcı ve öldürücü olarak bilinir. Kirpikler, göz kapaklarına saf saf dizilmiş oklar gibidir (Pala 2004, 277). XVIII. asır şairlerinden Balıkesirli Râsih'e ait olan aşağıdaki beyitte sevgilinin kirpikleri gönlü delen oklara teşbih edilmiştir:

Süzme çeşmin gelmesün **müjgân** müjgân üstine

Urma zahm-ı sîneme **peykân** peykân üstine (Râsih)²¹

Gamgüder de sevgilinin kirpikleri için gönlü yaralayıcı yönüyle *ok* (30/2), (34/2), (55/1), (118/1), (186/2), (238/3), (359/1) teşbihini kullanmaktadır.²²

Zannetme bu derdim senden evveldi

Dert verdin canım alıp da gitme

Kirpiklerin oku sinemi deldi

²⁰ Şiir, Yavuz Sultan Selim'e atfedilmektedir (TDEA, c.7, 499).

²¹ Beyit için bkz. (İz 1966, 406).

²² Kirpiğin klâsik şiirde 'ok' olarak kullanıldığına dair ayrıca bkz. ('3.1.6. Kaş' başlığında Fuzûlî'den verilen örnek).

Başımı belaya salıp da gitme (55/1)

3.1.9. Saç²³

Klâsik şiirde sevgilinin saçı, üzerinde çokça durulan güzellik unsurlarındandır. Rengi daima siyah olan saç, şekil yönünden çengel, kemend, dâm (tuzak), halka, fitne... gibi unsurlara; kokusu yönünden misk, nâfe, anber, sümbül... gibi kokulara teşbih edilir (Pala 2004, 384-385). Saç, sevgili tarafından âşıkların gönüllerini avlamak için kullanılan tuzak olduğunda yüzdeki ben'le birlikte düşünülür (Bkz. '3.1.2. Ben' başlığı). Kadı Burhaneddin'e ait olan aşağıdaki mısralarda saçın tuzak olarak kullanımı görülmektedir:

Yâr yüzünde incüdür dür-dânedür

Zülfi dâm u kara hâli dânedür

Yolına ölür isem tutma aceb

Yâr için cân oynamah merdânedür (Kadı Burhaneddin)²⁴

Âşık Gamgüder'in şiirlerinde de sevgilinin saçının aşğının gönlünü avlamak üzere kurulmuş tuzağa teşbih edildiği görülmektedir:

Her an gelip karşı durdu

Bakıp can evimden vurdu

Yâr zülfüne **tuzak** kurdu

Gönlüm ah o tele düştü (358/6)

Sevgilinin güzellik unsurlarından olan saç, Gamgüder'in şiirlerinde divan şiirinde de olduğu gibi genellikle siyah renktedir (6/2), (106/4), (156/2). Şekil olarak *tel tel* (137/1-4), *ay hâlesi* (144/5), (257/1), (290/1); *sırma* (165/2), *ibrişim* (183/3), *ağ* (64/1)'dir. Saçın kokusu ise *misk* (137/2), *süsen ve sümbül* (286/1) ile ilgilidir.

3.1.10. Bel

Klâsik şiirde sevgilinin beli, her zaman çok ince ve dar olarak anlatılır (Pala 2004, 64). XV. asır şairlerinden Necâfî Bey'e ait olan aşağıdaki beyit bu duruma örnek gösterilebilir:

Ne revâdur bu ki ben kâmetümi halka kılam

İnce belün koca karşıma kemer döne döne (Necâfî Bey)²⁵

Gamgüder'in şiirinde de sevgilinin beli, *incedir*:

İbrişimden saçın teli

Olmuş güzeller güzeli

Kemer sıkılmış **ince beli**

Şallar içinde sevdiğim (183/3)

3.1.11. Boy

Boy, klâsik şiirde sevgiliye ait olunca daima düzgün ve uzun olarak anılır. Boy için, bâlâ, bülend, hırâmân, revân... gibi sıfatlar kullanılırken sevgili servi (selvi) gibi salınmasıyla bilinir

²³ Divan şiirinde sevgiliye ait güzellik unsurlarından saç hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Tanyıldız 2009).

²⁴ Bkz. (Kadı Burhaneddin, T. 1409/3).

²⁵ Beyit için bkz. (Çavuşoğlu -tarihsiz- 212).

(Pala 2004, 75). Aşağıdaki beyitte Fuzûlî'nin, salınarak yürümesi, boyunun uzunluğu ve düzgünlüğü yönleriyle sevgiliyi *serviye* teşbih ettiği görülmektedir:

Suda aks-i serv sanman kim koparub bağbân

Suya salmış servini *serv-i haramanum* görüp (Fuzûlî)²⁶

Sevgilinin boyu, Gamgüder'in şiirlerinde de divan şiirinde olduğu gibi uzun ve düzgün olarak tahayyül edilmiş bu yüzden *selvi* (117/1), (298/3) ve *bâlâ* (160/4) olarak zikredilmiştir.

Cânânın niyeti anladım almış

Dudağı, yanağı gül gibi almış

Yaratan hıfzetsin sanırsın almış

*Selvi*lerden yârimdeki boya bak (117/1)

4. Sonuç

Klâsik Türk edebiyatı ile Türk halk edebiyatı, dışarıdan farklı görünseler bile, hem ortak bir atmosfer ve kültür birliğine sahip olmaları yönüyle hem aynı kaynakları kullanıyor olmaları yönüyle hem de müşterek muhtevaları sebebiyle genellikle ortaklaşırlar. Dolayısıyla bu iki edebiyat disiplinini taban tabana ayırıştırmak mümkün değildir.

Bu çalışmada söz konusu iki disiplinin ortaklaşan yönlerine ana hatlarıyla temas edilmiş, Âşık Gamgüder'in şiirlerindeki "âşığın özellikleri" üzerinde, divan şiiriyle mukayeseli olarak, durulmuştur. Ayrıca sevgiliye ait güzellik unsurlarının divan şiiriyle ortaklaşması ele alınmıştır. Gamgüder, âşığın veya maşukun vasıflarını veyahut ikisinin arasındaki macerayı anlatırken pek çok yerde divan şiirinin mazmunlarına yer vermiştir.

Bu çalışmayla görülmüştür ki Âşık Gamgüder'in şiirleriyle klâsik şiir arasında belirgin bir müştereklik söz konusudur. Yaşadığı dönemde klâsik Türk şiirinin etkisi azalmış hatta bitmeye yüz tutmuş olsa da Gamgüder'in üslûbunun teşekkülünde klâsik Türk şiirinin ve şairlerinin (bilhassa Fuzûlî) etkileri görülmektedir.

KAYNAKÇA

AKGÜL Ahmet, "Klâsik Şairin İzinde", **Buruciye Edebiyat Dergisi**, Bahar-2009, Yıl: 2, Sayı: 6, s. 72-75.

AKSAN Doğan, **Halk Şiirimizin Gücü**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1999.

ANDREWS Walter G., **Şiirin Sesi Toplumun Şarkısı**, (Çev. Tansel Güney), İletişim Yayınları, İstanbul 2008.

AYPAY A. İrfan, **Nahifi Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divânının Tenkitli Metni)**, Selçuk Üniv. SBE, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Konya 1992.

BATISLAM Dilek, "Divan Şiirinde Sabâ", **Osmanlı Tarihi Araştırmaları XXVI, Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu'na Armağan II**, İstanbul 2005, s.95-117.

BİLKAN Ali Fuat, **Berceste, Âlem Saklı İçinde**, Ufuk Yay., İstanbul 2005.

²⁶ Beyit için bkz. (İpekten 2005, 145).

- ÇAVUŞOĞLU Mehmed, **Divanlar Arasında**, Kitabevi, İstanbul 2009.
- ÇAVUŞOĞLU Mehmed, Necati Bey Divanı (Seçmeler), Tercüman 1001 Temel Eser Serisi, İstanbul (tarihsiz).
- ÇELEBİOĞLU Âmil, “Karacaoğlan’da Divan Şiiri Hususiyetleri”, **Türk Folklor Araştırmaları**, 1984, s.17-30.
- ÇERKO Mustafa, **Türk Klasik ve Halk Edebiyatlarının Müsterekleri**, KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş 1996.
- DEVELLİOĞLU Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi Yayınları, 21.Baskı, Ankara 2004.
- EMRÎ, **Emrî Divanı**, (Haz.: M. A. Yekta Saraç), Eren Yayıncılık, İstanbul 2002.
- ERTOP Konur, “Divan Edebiyatının Halk Edebiyatına Etkisi”, **Türk Dili**, S. 207, Ankara 1968, s. 436-447.
- GÖDE Halil Altay, **Âşık Gamgüder Hayatı Sanatı Şiirleri**, Fakülte Kitabevi, Isparta 2010.
- GÖNEL Hüseyin, “Divan Şiirinde Sevgiliye Dair”, **Turkish Studies**, Vol. 5/3 Summer 2010, s. 208-222.
- İPEKTEN Haluk, **Fuzûlî Hayatı Sanatı Eserleri**, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.
- İZ Fahir, **Eski Türk Edebiyatında Nazım**, Küçükaydın Mat., İstanbul 1966, c. I, s. 406.
- KADI BURHANEDDİN, **Kadı Burhaneddin Divanı**, (Haz. Muharrem Ergin), İÜEF Yayınları, İstanbul 1980.
- KANDEMİR Fatma, **Bâkî ve Nedîm’in Gazellerinde Sevgilideki Güzellik Unsurları**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Edirne 2008.
- KARABEY Turgut, “Karacaoğlan’da Sevgili Mazmunu”, **Folkloristik: Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı**, Ankara 1998.
- KARAKÖSE Saadet, “Divan Şiiri Sevgili Tipindeki Abartıların Simgesel Boyutuna Birkaç Örnek”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Klâsik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı -Prof. Dr. Turgut KARABEY Armağanı-**, Volume: 3, Issue: 15, 2010.
- KAYA Bayram Ali, **Osman Nevres ve Divânı**, Akçağ Yayınları, Ankara 2010.
- KAYA Doğan, “Divan Şiiri ve XIX. Yüzyıl Halk Şiirinde Güzel Tasviri”, **Türklük Bilimi Araştırmaları**, Sivas 1996, s. 57-75.
- KIRKKILIÇ H. Ahmet, “Divan Şiirinde Sevgilinin Kimliği”, İstanbul Üniversitesi, I.Uluslararası Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu, İstanbul 2007.
- KÖKSAL M. Fatih, **Sana Benzer Güzel Olmaz Divan Şiirinde Nazire**, Akçağ Yayınları, Ankara 2006.
- KÖPRÜLÜ Fuad, **Saz Şairleri**, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.
- KURNAZ Cemal, “Divan Şiiri Geleneğinden Yararlanma”, **Türk Edebiyatı**, Sayı: 185 (Mart 1989), s. 24-26.
- KURNAZ Cemal, **Divan Edebiyatı Yazıları**, Akçağ Yayınları, Ankara 1997.
- KURNAZ Cemal, **Türküden Gazele Halk ve Divan Şiirinin Müsterekleri Üzerine Bir Deneme**, Akçağ Yayınları, Ankara 1997.

- KURNAZ Cemal, **Divan Dünyası**, Gazi Kitabevi, Ankara 2005.
- KURNAZ Cemal, **Halk Şiiri ve Divan Şiirinin Müsterekleri**, Berikan Yayınevi, Ankara 2011.
- MAZIOĞLU Hasibe, "Eski Türk Edebiyatı", **Türk Ansiklopedisi**, C. 32, Ankara 1983, s. 134.
- NEDİM, **Nedim Divanı**, (Haz.: Muhsin Macit), Akçağ Yayınları, Ankara 1997.
- OĞUZ Burhan, **Türkiye Halkının Kültür Kökenleri 4**, Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları, İstanbul 2004.
- OKUYUCU Cihan, **Divan Edebiyatı Estetiği**, Kapı Yayınları, İstanbul 2010.
- ONAY Ahmet Talât, **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar**, MEB Yay., İstanbul 1996.
- PALA İskender, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, Kapı Yayınları, İstanbul 2004.
- KURNAZ Cemal, **Efsane Güzeller**, Kapı Yayınları, İstanbul 2004.
- TANYILDIZ Ahmet, "Sevgilide Güzellik Unsuru Olarak Saç", **Turkish Studies**, Vol. 4/2 Winter-2009, s. 976-992.
- TARLAN Ali Nihat, **Fuzuli Divanı Şerhi**, Akçağ Yayınları, Ankara 1998.
- TAŞLICALI YAHYA, **Taşlıcalı Yahya Divanı**, (Haz.: Mehmed Çavuşoğlu), İÜEF Yayınları, İstanbul 1977.
- TOLASA Harun, **Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası**, Akçağ Yayınları, Ankara 2001.
- TÜRKMEN Fikret, "Osmanlı Dönemindeki Önemli Olayların Âşık Şiirindeki Akisleri" **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi/Journal of Turkish World Studies**, Cilt: V Sayı: 2, İzmir Kış-2005, s. 293-298.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (TDEA)**, "Selimî I. Selim", Dergâh Yayınları, İstanbul 1990, c. 7, s.498-499.
- YESİRGİL Nevzat, **Fuzuli Hayatı Sanatı Şiirleri**, Varlık Yayınları, Ankara 1952.